

System Prawa Prywatnego

Tom 11

Prawo rodzinne i opiekuńcze

Pod redakcją
Tadeusza Smyczyńskiego

C·H·BECK

INSTYTUT NAUK PRAWNYCH PAN

SYSTEM PRAWA PRYWATNEGO

Prawo rodzinne i opiekuńcze

Tom 11

**SYSTEM
PRAWA PRYWATNEGO**

**Prawo rodzinne
i opiekuńcze**

Tom 11

REDAKTOR NACZELNY SYSTEMU PRAWA PRYWATNEGO
ZBIGNIEW RADWAŃSKI

Prawo rodzinne i opiekuńcze

Tom 11

Redaktor

Prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński

Institut Nauk Prawnych PAN
Uniwersytet Szczeciński

Autorzy

dr **Janusz Gajda** – Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Przemysł–Rzeszów; dr hab. **Mirosław Nazar** – profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; dr hab. **Janina Panowicz-Lipska** – profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; prof. dr hab. **Tadeusz Smoczyński** – Instytut Nauk Prawnych PAN, Uniwersytet Szczeciński; prof. dr hab. **Tomasz Sokółowski** – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza; prof. dr hab. **Wanda Stojanowska** – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Akademia Leona Koźmińskiego

WYDAWNICTWO C. H. BECK
INSTYTUT NAUK PRAWNYCH PAN
WARSZAWA 2009

Wydano we współpracy:
z Instytutem Nauk Prawnych PAN
w Warszawie

Poszczególne części opracowali:

Janusz Gajda – rozdz. III, IV, VII § 31–36, § 37 I

Mirosław Nazar – rozdz. VI, XI

Janina Panowicz-Lipska – rozdz. X

Tadeusz Smyczyński – rozdz. I, II, V, VII, VIII

Tomasz Sokołowski – rozdz. IX § 40, 41, 43, 44

Wanda Stojanowska – rozdz. IX § 42, 45

Redakcja serii: dr Agnieszka Mikos-Sitek
Redakcja: dr Agnieszka Mikos-Sitek, Agata Ponikowska

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2009**

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00–203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C. H. Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-0578-3

Przedmowa

Prawo rodzinne i opiekuńcze jest przedmiotem analizy w dwóch tomach. W 2003 r. ukazał się tom 12, którego treścią są stosunki prawne między rodzicami a dzieckiem oraz prawo opiekuńcze, ponieważ problematyka ta była bardziej zaawansowana w badaniach naukowych, natomiast trwały prace legislacyjne nad reformą majątkowego prawa małżeńskiego. Z tego względu odłożono przygotowania tomu 11, którego treścią jest prawo małżeńskie osobowe i majątkowe, aby analizę tych zagadnień oprzeć na nowym stanie normatywnym. Zmienione w 2004 r. przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego weszły w życie w styczniu 2005 r., ale na ich podstawie nie powstało jeszcze orzecznictwo sądowe. Natomiast pojawiły się opublikowane orzeczenia Sądu Najwyższego oparte na znowelizowanych przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczących egzekucji. Podstawą opracowania majątkowej problematyki prawa małżeńskiego jest więc przede wszystkim piśmiennictwo prawnicze, monografie, artykuły i komentarze z nadzieją na przyszłe rozstrzygnięcia sądowe oparte na znowelizowanych przepisach KRO.

Tom 11 zawiera systematyczne omówienie powstania rodziny przez zawarcie małżeństwa i na skutek innych zdarzeń, więzi rodzinnych oraz funkcjonowanie małżeństwa jako związku mężczyzny i kobiety, na płaszczyźnie stosunków osobowych i majątkowych. Ponadto analizie poddano ustanie związku małżeńskiego i skutki tego zdarzenia prawnego. Opracowano także zagadnienie konkubinatu, jako związku nieformalnego, jednak wywołującego w niektórych dziedzinach prawa określone skutki.

Książka jest dziełem sześciu autorów wskazanych w zestawieniu zbiorczym oraz na poszczególnych stronach niniejszego tomu. Za merytoryczną treść, prezentowane stanowisko prawne i formę wypowiedzi odpowiadają autorzy poszczególnych części tego dzieła.

Wydanie niniejszego tomu uwzględnia stan prawny na dzień 1 lipca 2009 r.

Warszawa, wrzesień 2009 r.

Prof. dr hab. *Tadeusz Smyczyński*

Spis treści

	str.
Przedmowa	V
Wykaz skrótów	XV
Rozdział I. Zagadnienia wprowadzające	1
§ 1. Rodzina jako zjawisko społeczne i prawne	2
I. Pojęcie rodziny i jej funkcje	2
II. Powstanie rodziny	5
III. Skład rodziny	6
IV. Więzy rodzinne	7
§ 2. Stan cywilny	12
I. Pojęcie stanu cywilnego	12
II. Zdarzenia kreujące stan cywilny	14
III. Prawa stanu cywilnego	15
IV. Rola aktów stanu cywilnego	15
V. Dochodzenie i ochrona stanu cywilnego	19
VI. Zagadnienie transseksualizmu a stan cywilny	22
Rozdział II. Prawo rodzinne i stosunki rodzinnoprawne	25
§ 3. Prawo rodzinne	26
I. Charakter i funkcje	26
II. Czynności rodzinnoprawne	41
§ 4. Źródła prawa rodzinnego i opiekuńczego	46
I. Konstytucja RP	46
II. Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz inne ustawy	47
III. Akty prawa międzynarodowego	48
§ 5. Główne zasady i kierunki wykładni	51
§ 6. Ochrona rodziny i praw rodzinnych	56
§ 7. Orzekanie w sprawach rodzinnych	61
Rozdział III. Zawarcie małżeństwa	67
§ 8. Uwagi wstępne	68
I. Pojęcie małżeństwa	68
II. Zasady prawa rodzinnego odnoszące się do zawarcia małżeństwa	71
§ 9. Problem zaręczyn i zapowiedzi. Lekarskie badania przedślubne	73
I. Zaręczyny	73
II. Zapowiedzi	75
III. Lekarskie badania przedślubne	76
§ 10. Charakter prawny zawarcia związku małżeńskiego	78
§ 11. Zawarcie małżeństwa przed kierownikiem USC	84
I. Przesłanki zawarcia małżeństwa	84
II. Przesłanki formalne zawarcia związku małżeńskiego	97
III. Przeszkody małżeńskie	106
IV. Zawarcie małżeństwa jako sprawa z elementem obcym	107
§ 12. Zawarcie związku małżeńskiego przed duchownym	112
I. Uwagi wstępne	112

II. Konkordat i małżeństwo kanoniczne	114
III. Przesłanki zawarcia małżeństwa przed duchownym	116
IV. Reguły postępowania w wypadku zawarcia małżeństwa przed duchownym.	130
§ 13. Małżeństwo niezawarte i ustalenie jego nieistnienia	138
I. Ustalenie nieistnienia małżeństwa	138
II. Ustalenie nieistnienia małżeństwa a unieważnienie aktu małżeństwa	140
III. Ustalenie istnienia małżeństwa	141
§ 14. Standardy międzynarodowe dotyczące zawarcia małżeństwa	143
Rozdział IV. Unieważnienie małżeństwa.	145
§ 15. Uwagi wstępne.	145
§ 16. Charakterystyka przeszkód małżeńskich.	147
I. Przeszkoda wieku	147
II. Ubezłasnowolnienie całkowite	152
III. Choroba psychiczna lub niedorozwój umysłowy	154
IV. Zakaz bigamii	160
V. Pozostawianie stron w stosunku pokrewieństwa i powinowactwa	162
VI. Przeszkoda przysposobienia	168
VII. Wady oświadczenia woli	172
VIII. Przeszkoda dotycząca pełnomocnictwa	179
§ 17. Problem tzw. konwalidacji małżeństwa	182
§ 18. Unieważnienie małżeństwa po jego ustaniu	185
§ 19. Postępowanie w sprawie o unieważnienie małżeństwa	187
I. Właściwość sądu	187
II. Legitymacja procesowa	188
III. Orzeczenie unieważnienia małżeństwa	192
§ 20. Skutki prawne unieważnienia małżeństwa	196
Rozdział V. Prawa i obowiązki małżonków	201
§ 21. Ogólna charakterystyka.	202
I. Pojęcie i klasyfikacja	202
II. Zasada równości	204
III. Rozstrzyganie o istotnych sprawach rodziny	205
§ 22. Prawa i obowiązki niemajątkowe	207
I. Wspólne pożycie, miejsce zamieszkania	207
II. Obowiązek wierności	208
III. Obowiązek wzajemnej pomocy i współdziałania	209
IV. Nazwisko małżonków	211
§ 23. Prawa i obowiązki majątkowe	212
I. Uwagi wstępne	212
II. Obowiązek przyczyniania się do utrzymania rodziny	212
III. Uprawnienie do mieszkania i przedmiotów gospodarstwa domowego	219
IV. Upoważnienie do działania za współmałżonka	220
V. Odpowiedzialność solidarna małżonków	223
Rozdział VI. Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa	229
§ 24. Powstanie, charakter i majątkowa struktura wspólności ustawowej	234
I. Ustrój ustawowy	234
II. Powstanie wspólności ustawowej	240
III. Wspólność łączna majątku wspólnego	245
IV. Majątki małżonków w ustroju wspólności ustawowej	253

§ 25. Majątek wspólny	265
I. Prawne powiązania składników majątku wspólnego z małżonkami	265
II. Składniki majątku wspólnego i ich podmiotowe powiązania	267
§ 26. Majątki osobiste małżonków	289
I. Ogólna charakterystyka majątków osobistych	289
II. Przedmioty majątkowe nabyte w okresie nieistnienia wspólności ustawowej	293
III. Przedmioty majątkowe nieodpłatnie przysporzone jednemu małżonkowi	294
IV. Przedmioty majątkowe mające osobiste przeznaczenie	295
V. Przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu odszkodowania za szkodę majątkową na osobie lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	296
VI. Przedmioty majątkowe, których nabycie wymaga osobistego działania	298
VII. Prawa majątkowe, których wspólność i zbywalność ustawa zasadniczo wyklucza	302
VIII. Prawa majątkowe, których objęcie zakresem majątku wspólnego kolidowałoby z odrębnie uregulowanym stosunkiem prawnym	307
IX. Surogaty składników majątku osobistego	311
§ 27. Zarząd majątkami małżonków	322
I. Zarząd majątkiem wspólnym	322
II. Zarząd majątkami osobistymi	365
§ 28. Przenoszenie przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków; wydatki i nakłady	368
I. Uwagi wstępne	368
II. Przenoszenie przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków	369
III. Wydatki i nakłady z jednego majątku małżonków na inny ich majątek	373
§ 29. Nabywanie przedmiotów majątkowych do majątków małżonków	384
I. Zasady ogólne	384
II. Odpłatne czynności prawne	390
III. Dziedziczenie, zapis oraz darowizna i inne nieodpłatne czynności prawne	397
IV. Nabycie przedmiotów majątkowych w następstwie zdarzeń prawnych niebędących czynnościami prawnymi	412
§ 30. Korzystanie z majątków małżonków	416
I. Korzystanie z majątku wspólnego	416
II. Korzystanie z majątku osobistego	418
Rozdział VII. Umowne ustroje majątkowe	423
§ 31. Uwagi wstępne	424
§ 32. Ogólna charakterystyka małżeńskich umów majątkowych i ich rodzaje	426
I. Pojęcie majątkowej umowy małżeńskiej	426
II. Treść umowy majątkowej	429
III. Rodzaje umów majątkowych małżeńskich	434
§ 33. Zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej	437
I. Podmioty uprawnione do zawarcia umowy	437
II. Forma małżeńskiej umowy majątkowej	443
III. Chwila zawarcia umowy	443
IV. Problem wad oświadczenia woli	444

§ 34. Zmiana i rozwiązanie małżeńskiej umowy majątkowej	445
I. Uwagi wstępne	445
II. Zmiana małżeńskiej umowy majątkowej	446
III. Rozwiązanie małżeńskiej umowy majątkowej	446
§ 35. Ochrona praw osób trzecich	448
§ 36. Umowna wspólność majątkowa	454
I. Uwagi wstępne	454
II. Wspólność rozszerzona	455
III. Wspólność ograniczona	459
§ 37. Umowna rozdzielnosc majątkowa	460
I. Pełna rozdzielnosc majątkowa	460
II. Rozdzielnosc majątkowa z wyrównaniem dorobku	462
Rozdział VIII. Rozliczenia małżonków względem wierzycieli oraz przy podziale wspólnego majątku	479
§ 38. Odpowiedzialność majątkowa małżonków	481
I. Podstawa i charakter odpowiedzialności z majątku wspólnego	481
II. Odpowiedzialność w czasie trwania wspólności majątkowej	489
III. Odpowiedzialność małżonków za zobowiązania dotyczące należności publicznoprawnych	508
IV. Odpowiedzialność małżonków po ustaniu wspólności majątkowej	510
§ 39. Podział majątku wspólnego i rozliczenia między małżonkami	512
I. Uwagi wstępne	512
II. Przedmiot podziału	513
III. Sposoby podziału	515
IV. Rozliczenia między małżonkami	523
Rozdział IX. Rozwód	531
§ 40. Wprowadzenie	538
I. Uwagi ogólne. Pojęcie rozwodu jako zjawiska społecznego oraz instytucji prawnej	538
II. Ewolucja polskiego prawa rozwodowego	548
III. Określenie modelu rozwodu przyjętego w KRO	554
IV. Ewolucja modelu rozwodu przyjętego w KRO	557
§ 41. Pozytywne przesłanki dopuszczalności rozwodu	562
I. Pojęcie rozkładu pożycia małżeńskiego i jego przyczyny	562
II. Zupełny rozkład pożycia małżeńskiego	573
III. Trwały rozkład pożycia małżeńskiego	581
§ 42. Negatywne przesłanki wyłączające dopuszczalność rozwodu	583
I. Zasady współżycia społecznego jako „wspólny mianownik” wszystkich negatywnych przesłanek rozwodowych	583
II. Dobro dziecka jako negatywna przesłanka wyłączająca dopuszczalność rozwodu na tle innych przepisów prawa rozwodowego mających na celu urzeczywistnianie zasady ochrony tego dobra	589
III. Sprzeczność z zasadami współżycia społecznego jako przesłanka wyłączająca dopuszczalność rozwodu	640
IV. Wina małżonka żądającego rozwodu jako negatywna przesłanka rozwodowa i regulowanie jej skuteczności przez zasady współżycia społecznego	646
§ 43. Wina w prawie rozwodowym	667
I. Uwagi ogólne	667
II. Koncepcja winy w prawie rozwodowym	670
III. Orzekanie o winie rozkładu pożycia małżeńskiego	675

§ 44. Orzeczenie o rozwodzie	679
I. Tryb postępowania, właściwość sądu i legitymacja procesowa w sprawach o rozwód	679
II. Porozumienie rodziców w sprawach dziecka	682
III. Postępowanie pojednawcze w ujęciu historycznym i po nowelizacji KPC (nowa instytucja mediacji)	684
IV. Przesłanki decyzji sądu dotyczące orzeczenia rozwodu albo oddalenia powództwa	687
§ 45. Skutki rozwodu	688
I. Władza rodzicielska rozwiedzionych rodziców nad ich małoletnimi dziećmi	688
II. Obowiązek alimentacyjny	753
III. Inne skutki rozwodu	791
Rozdział X. Separacja	805
§ 46. Uwagi wprowadzające	807
I. Separacja faktyczna, separacja orzeczona przez sąd	807
II. Instytucja separacji przed unifikacją prawa małżeńskiego w 1945 r. . . .	809
III. Przyczyny pominięcia instytucji separacji w PrMaż, KR i KRO	813
IV. Zagadnienie celowości przywrócenia instytucji separacji	816
V. Relacje między separacją a rozwodem	822
§ 47. Przesłanki orzeczenia separacji	825
I. Uwagi wstępne	825
II. Przesłanka pozytywna – zupełny rozkład pożycia	826
III. Przesłanki negatywne	828
IV. Separacja na podstawie zgodnego żądania małżonków	831
§ 48. Orzekanie o separacji	832
I. Właściwość rzeczowa i miejscowa sądu	832
II. Postępowanie procesowe	833
III. Postępowanie nieprocesowe	838
IV. Zakres orzekania	840
§ 49. Skutki orzeczenia separacji	842
I. Uwagi wstępne	842
II. Skutki orzeczenia separacji analogiczne do skutków rozwiązania małżeństwa przez rozwód	845
III. Skutki separacji związane z istnieniem małżeństwa	879
§ 50. Zniesienie separacji	891
I. Sposoby zakończenia separacji	891
II. Przesłanki i tryb zniesienia separacji	895
III. Skutki zniesienia separacji w ogólności	897
IV. Orzeczenie o władzy rodzicielskiej	900
V. Małżeński ustrój majątkowy po zniesieniu separacji	901
Rozdział XI. Konkubinat	907
§ 51. Pojęcie konkubinatu	909
I. Terminologia	909
II. Typologiczna charakterystyka konkubinatu	914
§ 52. Konkubinat w obowiązujących przepisach	919
I. Ogólna charakterystyka unormowań obejmujących zakresem zastosowania różne aspekty więzi konkubenckiej	919
II. Stosunki prawnomieszkańciewe	922
III. Uprawnienia rentowe	926
IV. Zobowiązania podatkowe	929
V. Postępowanie cywilne	929

VI. Prawo o notariacie	930
VII. Postępowanie karne	931
§ 53. Konkubinat a małżeństwo	932
I. Podstawowe kryterium odróżnienia	932
II. Wyłączenie wyznaniowe związki małżeńskie	933
III. Małżeństwo nieistniejące (<i>matrimonium non existens</i>)	936
IV. Konstytucyjna i konwencyjna ochrona małżeństwa i rodziny a unormowania dotyczące konkubinatów	937
§ 54. Sposoby prawnego podejścia do konkubinatu	938
I. Charakterystyka ogólna	938
II. Stanowisko progresywne	939
III. Stanowisko tradycyjne (zachowawcze)	942
§ 55. Propozycje <i>de lege ferenda</i>	943
I. Ogólna charakterystyka	943
II. Społeczne uwarunkowania postulatów <i>de lege ferenda</i>	944
III. Konstytucyjna ochrona małżeństwa a propozycje unormowań dotyczących konkubinatów	946
IV. Projekty unormowań o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci	947
§ 56. Niemajątkowe więzi konkubentów	950
§ 57. Majątkowe stosunki konkubentów	953
I. Więzy osobiste konkubentów a ich stosunki majątkowe	953
II. Prawny charakter więzi majątkowych konkubentów	956
III. Umowy konkubentckie a porozumienia ramowe i porozumienia co do celu świadczenia	957
IV. Moc wiążąca porozumień i umów zawieranych przez konkubentów	961
V. Ważność umów i porozumień konkubentów z ustawą i zasadami współżycia społecznego	963
Indeks rzeczowy	965

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

CIC z 1917 r.	Kodeks Prawa Kanonicznego z 27.5.1917 r.
CIC	Kodeks Prawa Kanonicznego z 25.1.1983 r.
GospNierU	ustawa z 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KC austr.	Kodeks cywilny austriacki z 1.6.1811 r. (<i>ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch</i>)
KC franc.	Kodeks cywilny francuski z 21.3.1804 r. (<i>Cciv – Code civil</i>)
KC niem.	Kodeks cywilny niemiecki z 18.8.1896 r. (<i>BGB – Bürgerliches Gesetzbuch</i>)
KC ros.	Kodeks cywilny rosyjski z 1994 r.
KC szwajc.	Kodeks cywilny szwajcarski z 1912 r. (<i>ZGB – Schweizerisches Zivilgesetzbuch</i>)
KC włos.	Kodeks cywilny włoski z 1942 r. (<i>Cc – Codice civile</i>)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KK z 1969 r.	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
KomPrywU.	ustawa z 30.8.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.)
Konstytucja RP.	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm., sprost. Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319)
KonPD	Konwencja o prawach dziecka z 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
KPW	ustawa z 24.8.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 133, poz. 848 ze zm.)
KR.....	ustawa z 27.6.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
KSH	ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.)
KW	ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz.U. z 2007 r. Nr 109, poz. 756 ze zm.)

Wykaz skrótów

KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
KZ	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.)
NajLokU	ustawa z 2.7.1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. Nr 105, poz. 509 ze zm.)
NielU	ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.)
OchrLokU	ustawa z 21.6.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 266 ze zm.)
OFEU	ustawa z 28.8.1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 159, poz. 1667 ze zm.)
OrdPU	ustawa z 29.8.1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz.U. 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.)
PBudMU	ustawa z 26.10.1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego (tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1070 ze zm.)
PodSDU	ustawa z 28.7.1983 r. o podatku od spadków i darowizn (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 93, poz. 768)
PomAlimU	ustawa z 7.9.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7 ze zm.)
PomSpoU	ustawa z 12.3.2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 115, poz. 728 ze zm.)
PostNSRU	ustawa z 27.6.1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz.U. Nr 34, poz. 310 ze zm.)
PrASC	ustawa z 29.9.1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688 ze zm.)
PrASC z 1945 r.	dekret RM z 25.9.1945 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 48, poz. 272 ze zm.)
PrASC z 1955 r.	dekret Rady Państwa z 8.6.1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 25, poz. 151 ze zm.)
PrAut	ustawa z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.)
PrBank	ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.)
PrMaż	dekret z 25.9.1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 270)
PrMażMaj	dekret z 29.5.1946 r. – Prawo małżeńskie majątkowe (Dz.U. Nr 31, poz. 196)
PrNot	ustawa z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.)
PrPrywM	ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.)
PrSpółdz	ustawa z 16.9.1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.)
PrUpNapr	ustawa z 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.)
PrWłPrzem	ustawa z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.)
PracSamU z 1990 r.	ustawa z 22.3.1990 r. o pracownikach samorządowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1593 ze zm.)
PracSamU z 2008 r.	ustawa z 21.11.2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 223, poz. 1458)
PWKC	ustawa z 23.4.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.)

Wykaz skrótów

PWKR	ustawa z 27.6.1950 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 309)
PWKRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 60)
PWPrMałż	dekret z 25.9.1945 r. – Przepisy wprowadzające Prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 271 ze zm.)
RPDU	ustawa z 6.1.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. Nr 6, poz. 69 ze zm.)
SpółdzMieszkU	ustawa z 15.12.2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.)
WłLokU	ustawa z 24.6.1994 r. o własności lokali (tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 903 ze zm.)
ZastRejU	ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569 ze zm.)
ZmImNazU	ustawa z 17.10.2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. Nr 220, poz. 1414 ze zm.)
ZmKC z 1990 r.	ustawa z 28.7.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321 ze zm.)
ZmKC z 2003 r.	ustawa z 14.2.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408)
ZmKC z 2004 r.	ustawa z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1692)
ZmKRO z 1998 r.	ustawa z 24.7.1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 117, poz. 757)
ZmKRO z 2004 r.	ustawa z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691)
ZmKRO z 2008 r.	ustawa z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431)

2. Organy orzekające

BGH	Niemiecki Federalny Sąd Najwyższy (<i>Bundesgerichtshof</i>)
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SN (7)	Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów
SN (PS)	Sąd Najwyższy w pełnym składzie
SN (PSIAPiUS)	Sąd Najwyższy w pełnym składzie Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od roku 1990: Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych)
SN (PSIC)	Sąd Najwyższy w pełnym składzie Izby Cywilnej (w latach 1982–1989: Izby Cywilnej i Administracyjnej)
SO	Sąd Okręgowy
SP	Sąd Powiatowy
SR	Sąd Rejonowy
SW	Sąd Wojewódzki

3. Czasopisma i publikatory

AUNC	Acta Universitatis Nicolai Copernici
AUL	Acta Universitatis Lodziensis
AUWr	Acta Universitatis Wratislaviensis
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
BSN	Biuletyn Sądu Najwyższego
CPH	Czasopismo Prawno-Historyczne
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
EP	Edukacja Prawnicza
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSiP	Gazeta Sądowa i Penitencjarna
Jur.	Jurysta
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
MoP	Monitor Prawniczy
MoPod	Monitor Podatkowy
MoPr	Monitor Prawa Pracy
M.P.	Monitor Polski
MPHiW	Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
MSiG	Monitor Sądowy i Gospodarczy
NP	Nowe Prawo
NPN	Nowy Przegląd Notarialny
NPC	Nowy Proces Cywilny
OG	Orzecznictwo Gospodarcze
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSG	Orzecznictwo Sądów Gospodarczych
OSN	Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Cywilnej (w latach 1933–1952), Orzecznictwo Sądu Najwyższego (w latach 1953–1961: Izby Cywilnej i Izby Karnej, w roku 1962: Izby Cywilnej, w latach 1963–1981: Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w latach 1982–1989: Izby Cywilnej i Administracyjnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w latach 1990–1994: Izby Cywilnej oraz Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w 1995 roku: Izby Cywilnej)
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Generalna
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich – Orzecznictwo Sądów Polskich (1921–1939), Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych (1957–1989), Orzecznictwo Sądów Polskich (od 1990)
OSS	Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
PA	Prawo Asekuracyjne
Pal.	Palestra
PB	Prawo Bankowe
PES	Problemy Egzekucji Sądowej
PG	Prawo Gospodarcze
PiM	Prawo i Medycyna
PiP	Państwo i Prawo
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ	Prawo i Życie
PL	Przegląd Legislacyjny
PN	Przegląd Notarialny
PNAEWr	Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu

Wykaz skrótów

POW	Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
PPA	Przegląd Prawa i Administracji
PPC	Polski Proces Cywilny
PPE	Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PR	Problemy Rodziny
PS	Przegląd Sądowy
Pr. Gosp.	Prawo Gospodarcze
Pr. Sp.	Prawo Spółek
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PWS	Problemy Wymiaru Sprawiedliwości
Rej.	Rejent
R. Pr.	Radca Prawny
RiP	Rodzina i prawo
RPE	Ruch Prawniczy i Ekonomiczny
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RSR	Roczniki Socjologii Rodziny – studia socjologiczne oraz interdyscyplinarne
Rzeczp.	Rzeczpospolita
SC	Studia Cywilistyczne
SI	Studia Iuridica
SIL	Studia Iuridica Lublinensa
SIS	Studia Iuridica Silesiana
SP	Studia Prawnicze
SPE	Studia Prawno-Ekonomiczne
SPP	Studia Prawa Prywatnego
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego
Wok.	Wokanda
ZNIBPS	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUGd	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŚI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Śląskiego
ZNUWr	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego
ZPUKSW	Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

4. Piśmiennictwo

- Czachórski*, 1968
(1970, 1983) ..... *W. Czachórski*, Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1968, 1970, 1983
- Gajda*,
Komentarz KRO,
1999 (2000, 2002) . . . . . *J. Gajda*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1999, 2000; Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz, Warszawa 2002
- Gniewek*, Komentarz. . . . . *E. Gniewek*, Kodeks cywilny. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe. Komentarz, Kraków 2001
- Gniewek*,
Komentarz KC,
2006 (2008) . . . . . Kodeks cywilny. Komentarz (pod red. *E. Gniewka*), Warszawa 2006, 2008

Wykaz skrótów

- Gniewek*,
Komentarz KC,
t. [ ] . . . . . Kodeks cywilny. Komentarz, t. I i II (pod red. *E. Gniewka*), Warszawa 2004
- Gniewek*,
Prawo rzeczowe,
2006 (2008). . . . . *E. Gniewek*, Prawo rzeczowe, Warszawa 2006, 2008
- Grzybowski*,
Prawo rodzinne . . . . . *S. Grzybowski*, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1980
- Haak*, Separacja . . . . . *H. Haak*, Separacja. Komentarz, Toruń 2000
- Ignaczewski*,
Mażeńskie prawo
majątkowe. . . . . *A. Bieranowski, B. Bieniek, J. Ignaczewski*, w: Mażeńskie prawo majątkowe (pod red. *J. Ignaczewskiego*), Warszawa 2008
- Ignaczewski*,
Mażeńskie ustroje
majątkowe,
2005 (2006, 2008). . . . . *J. Ignaczewski*, Mażeńskie ustroje majątkowe. Art. 31–54 KRO. Komentarz, Warszawa 2005, 2006, 2008
- Ignatowicz*,
Prawo rodzinne,
1987 (1995, 1996,
1998, 2000,
2001, 2002). . . . . *J. Ignatowicz*, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1987, 1995, 1996; Prawo rodzinne (zaktualizowane i uzupełnione przez *M. Nazara*), Warszawa 1998, 2000, 2001, 2002
- Ignatowicz, Nazar*,
Prawo rodzinne,
2005 (2006). . . . . *J. Ignatowicz, M. Nazar*, Prawo rodzinne, Warszawa 2005, 2006
- KC z Komentarzem,
t. [ ] . . . . . Kodeks cywilny z Komentarzem (pod red. *J. Winiarza*), t. I i II, Warszawa 1980, 1989
- Komentarz do KC,
Ks. [ ], t. [ ] . . . . . Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 1998, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2009; Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe, Warszawa 1996, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007; Księga trzecia. Zobowiązania, t. I i II, Warszawa 1996/1997, 1999, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2007; Księga czwarta. Spadki, Warszawa 1995, 1999, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008
- Komentarz do KPC,
cz. [ ], t. [ ] . . . . . *T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska*, Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające, t. I, Warszawa 1997, 1999, 2001, 2002, 2003, 2007; *T. Ereciński, J. Ciszewski*, Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część trzecia. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, Warszawa 2004; t. II, Warszawa 1998, 2002; *T. Ereciński, J. Ciszewski*, Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy), t. V, Warszawa 2006

Wykaz skrótów

- Komentarz KC,
t. [ ], 1972 . . . . . Kodeks cywilny. Komentarz (pod red. Z. Resicha, J. Ignatowicza, J. Pietrzykowskiego i I. Bielskiego), t. I–III, Warszawa 1972
- Komentarz KC,
t. [ ] . . . . . Kodeks cywilny. Komentarz (pod red. K. Pietrzykowskiego), t. I, Warszawa 1997, 1999, 2002, 2004, 2005, 2009; t. II, Warszawa 1998, 2000, 2003, 2004, 2005, 2009
- Komentarz KPC,
t. [ ] . . . . . Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz (pod red. K. Piaseckiego), t. I, Warszawa 1996, 2001, 2006; t. II, Warszawa 1997, 2006; t. III, Warszawa 2007
- Komentarz KSH,
t. [ ] . . . . . S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. I, Warszawa 2001, 2006; t. II, Warszawa 2002, 2005; t. III, Warszawa 2003, 2008; t. IV, Warszawa 2004, 2008; t. V, Warszawa 2004, 2008
- Komentarz KSH,
t. [ ] . . . . . S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, M. Tarska, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II, Warszawa 2005
- Komentarz KR,
1959. . . . . Kodeks rodzinny. Komentarz (pod red. M. Grudzińskiego i J. Ignatowicza), Warszawa 1959
- Komentarz KRO,
1966. . . . . Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1966
- Komentarz KRO,
1975. . . . . Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz (pod red. B. Dobrzańskiego i J. Ignatowicza), Warszawa 1975
- Komentarz KRO,
1993. . . . . Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem (pod red. J. Pietrzykowskiego), Warszawa 1993
- Gromek,
Komentarz KRO,
2004 (2006, 2009). . . . . K. Gromek, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2004, 2006, 2009
- Ohanowicz, Górski,
Zarys . . . . . A. Ohanowicz, J. Górski, Zarys prawa zobowiązań, Warszawa 1970
- Ohanowicz, Górski,
Zobowiązania . . . . . A. Ohanowicz, J. Górski, Zobowiązania. Zarys według kodeksu cywilnego. Część szczegółowa, Warszawa–Poznań 1966
- Ohanowicz,
Zobowiązania . . . . . A. Ohanowicz, Zobowiązania. Zarys według kodeksu cywilnego. Część ogólna, Warszawa–Poznań 1965
- Piasecki,
Komentarz KRO,
2000 (2002, 2006,
2009). . . . . H. Ciepla, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz, Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem (pod red. K. Piaseckiego), Warszawa 2000, 2002, 2006, 2009
- Pietrzykowski,
Komentarz KRO,
2003. . . . . J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Winiarz, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz (pod red. K. Pietrzykowskiego), Warszawa 2003